

APROXIMACIÓ A LES BIBLIOTEQUES DELS CAPUTXINS SETCENTISTES DEL PRINCIPAT: CLÀSSICS, ESCOLÀSTICS I NOVATORES.

per Fra Valentí Serra de Manresa

Al llarg d'aquesta nota històrica, mirarem d'aproximar-nos als continguts bibliogràfics de les biblioteques d'alguns convents caputxins del Principat durant el segle XVIII. Les biblioteques, o «Llibrerries» (tal com llavors s'anomenava) dels frares caputxins durant els segles XVII i XVIII solien estar força ben proveïdes de tots aquells volums necessaris per a poder preparar, adientment, els candidats al sacerdoci i també els continguts de les prèdiques; d'ací que hi siguin molt abundants els comentaris a la Sagrada Escripura, textos patrístics, escrits dels autors escolàstics i mestres de l'espiritualitat, sermons manuscrits i impresos dels més destacats predicadors, etc. Les Constitucions caputxines ja preveïen l'existència de la «Llibreria» o Biblioteca amb la precisió d'aquests termes:

«los libros necesarios se tengan en común, y no en particular [...], se ordena que en nuestros conventos haya un aposento de mediana capacidad, que sirva de Librería, donde se tendrá la Sagrada Escritura, y los [libros] Devotos, y los Santos Doctores, y otros libros necesarios; mas los inútiles de Gentiles, que hazen al hombre mundano que Christiano, no se admitan en nuestros conventos; y si se hallaren algunos ya recibidos, se vuelvan a sus dueños o se quemem»¹.

A la Província de Catalunya, el càrrec de responsable de la Biblioteca o bibliotecari era força important, de tal manera que podia incórrer en pecat (i haver-ho de confessar, a fi d'esmenar-se'n i rebre la penitència),

1. *Constituciones de los Frayles Menores Capuchinos*, (Madrid, 1644), Cap. IX. p. 54. Al llarg del treball ens referim a les biblioteques i arxius amb les següents sigles: APCC (=Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya, Barcelona); ACA (=Arxiu de la Corona d'Aragó); BHC (=Biblioteca Hispano-Caputxina, Barcelona) i BUB (=Biblioteca Universitària de Barcelona).

si aquest no tenia cura d'espolsar els llibres i de fer-los relligar, vetllar per llur conservació, etc.:

*«Los que tienen cuidado de las librerías, pecan en no hazer encuadernar los Libros, que se van desenquadrando, y en no sacudirlos y hacerles hechar pergamino o cubiertas, y tenerlos atados, poniendo cintas para ello, y de suerte que no sufran detrimento. Y cuando no hay librero aseñalado, estas culpas corren por cuenta del prelado»*².

L'any 1724 el papa Benet XIII prohibí, sota pena d'excomunió, treure llibres i documents de les biblioteques eclesiàstiques³. L'any 1752 el Sant Pare suavitzà el rigor de les Constitucions, a propòsit dels llibres qualificats de «*inútiles de Gentiles*», i autoritzà la conservació dels llibres prohibits fins llavors a les biblioteques caputxines⁴. En aquell moment es feia ja necessari la incorporació de nous títols a les biblioteques conventuals de l'Orde, perquè s'havia de complir amb les disposicions del nou pla d'Estudis⁵ proposat per Serafí de Capricolle l'any 1757, en el qual es demanava als lectors de filosofia que exposessin els pensadors moderns a fi de refutar-los, però a l'ensem extreure'n també les aportacions útils, des d'una clara posició eclèctica⁶, car no convenia pas d'ignorar-los, i per això havien de figurar entre els volums de les biblioteques caputxines.

La biblioteca més important dels caputxins de la Catalunya setcentista era la del convent barceloní de Santa Madrona; tanmateix aquesta no era pas tan gran com havia suposat el P. Basili de Rubí, atorgant-li un contingut de 40.067 llibres, dels quals –segons el mateix autor– després de l'ocupació napoleònica, només se'n comptabilitzaven uns 12.000, ja

2. «De lo que pueden faltar los Religiosos, cada uno en su officina», a *Declaración y verdadero sentido de la Regla*, Ms BHC, 15.2.5.

3. El Papa prohibeix que siguin trets llibres i documents de les nostres biblioteques, (doc. servat a APPC, B.1.7, doc. IV, 26).

4. Breu del 24 de maig de 1752, a ACA, *Monacales-Universidad*, leg. 62, s.f.

5. Vg. SERAPHINUS a ZIEGENHALS (Capricollensis), «*Decretum generale de studiis ordinate et fructuose peragendis*», (Romae, 6 oct. 1757), a *Litterae Circulares Superiorum Generalium Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum, 1548-1803* Vol. I (Roma 1960) p. 253 268.

6. «quod in hoc litterato saeculo passim docetur, ignorare non conveniat, etiam modernorum doctrinam referat, refutet, vel problematice proponat» a *Litterae Circulares*. Vol. I p. 258.

que fou molt reduïda a causa de l'expoli ⁷. Una pacient verificació a l'Índex-registre ⁸ de dita biblioteca, conservat a la Secció de Manuscrits de la Biblioteca Universitària de Barcelona i redactat el 1762, molt abans de l'ocupació francesa, comptabilitza 3.720 títols i, afegint-hi els «*additamenta*», sumaven 4.753 títols, una xifra força més aproximada als 5.395 volums (no títols) incautats al convent de Santa Madrona l'any 1835 i ingressats a la Biblioteca Universitària. És, doncs, totalment impossible que a Santa Madrona hagués existit una Biblioteca amb més de 40.000 volums, quan és sabut que els regulars amb biblioteques més importants de la ciutat eren els dominics de Santa Caterina amb 12.181 títols, els menors franciscans amb 12.444, i els Carmelites Descalços amb 10.624 títols, tots incautats el 1835.

Procedents de distintes cases religioses de Catalunya, a la Biblioteca Universitària s'ingressaren, doncs, en ocasió de la desamortització de Mendizábal, un total de 133.855 llibres⁹ i, òbviament, seria del tot impossible que, una quarta part fos provinent dels caputxins catalans. Pel que fa al contingut de les biblioteques setcentistes, el trobem detallat acuradament en els catàlegs confeccionats al llarg del segle divuit - que hem pogut examinar- i conservats fins avui. Aquests catàlegs són el de la biblioteca conventual de Santa Madrona, Sarrià, Vic i Arenys de Mar, aquest catàleg confeccionat pels frares de la restauració amb els llibres que salvaren de l'expoli del govern liberal, i que conservaren els religiosos exclaustats fins la restauració del primer

7. Vg. BASILI de RUBÍ, *Els Caputxins a la Barcelona del segle XVIII*, (Barcelona 1984) p. 630-631. Pel que fa a les incautacions sofertes durant el trienni liberal, hi ha també notícies disperses per a algunes cases religioses de Barcelona, a ACA, *Monacales-Universidad*, Leg. 64, s.f. La situació dels fons bibliogràfics dels religiosos, ran la desamortització de 1835, els trobem detallats al Ms 1522 de la BUB.

8. BUB, Ms 1502: *Repertorio de los Libros contenidos en esta Librería de Santa Madrona, convento de Menores Capuchinos del S[er]áfico] P[adre] y Patriarca de Menores [de] San Francisco. Compuesto en el año 1758.*

9. BUB, Ms 1522: *Borrador de inventario de los Libros y demás recogido de los conventos de la Provincia de Barcelona, después de la supresión en 1835.* També a ACA, *Monacales-Universidad*, Leg. 64, s.f., hi ha notícies disperses sobre l'estat d'algunes biblioteques conventuals de Barcelona, per exemple la de Santa Caterina dels frares predicadors de Barcelona, i l'anomenada «Biblioteca Mariana», dels framenors de Barcelona amb la següent indicació, referida a la supressió realitzada durant el Trienni Liberal: «1822, Estado de la Biblioteca del suprimido convento de San Francisco de Asís». (36 armaris amb 10.200 volums).

convent a Arenys de Mar ¹⁰. Aquestes «llibreries» o biblioteques conventuals divuitesques estaven força ben proveïdes de volums, principalment en els convents on hi havia establerts els escolasticats de Filosofia i Teologia.

Un buidat sistemàtic dels catàlegs esmentats aporta les següents informacions, a propòsit dels autors llegits pels caputxins del divuit. Hi trobem, en primer lloc, una bona proporció dels autors clàssics, de gran utilitat per a l'estudi correcte del llatí: les obres de Ciceró, de Virgili, de Titus Livi, les *Sàtires* de Juvenal, *Les Transformacions* d'Ovidi; el *De Moribus* de Sèneca, les *Vitae Virorum Illustrium* de Plutarc, les *Antiquitates Judaicae* i *De bello iudaico* de Flavi Josep; les obres dels filòsofs més destacats com: Plató, Aristòtil i Plotí, i el *De Cosolatione Philosophiae* de Boeci. Hi ha també obres d'autors humanistes com Petrarca, Lluís Vives, *El cortesà* de Baltasar Castiglione, la *Theologia Platonica* i el *De Immortalitate Anima* de Ficino; el *Lexicon Latino-Cathalanum* de Nebrija, obres de Pico della Mirandola, etc. Els Pares de l'Església hi són molt abundants car, a més d'emprar-los per a l'estudi de la teologia, eren molt usats en la renovació de la predicació suscitada a finals del segle XVIII delerosa de retornar a les fonts patristiques i, per això, hi són molt nombroses les edicions venecianes dels textos preparats pels monjos maurins: obres de Sant Jeroni, Sant Joan Crisòstom, de Sant Ambrós, de Sant Agustí del qual hi havia «omnius eius opera», obres de Sant Gregori el Gran, de Sant Beda el Venerable, de Sant Basili el Gran, de Sant Joan Damascè, de Sant Joan Clímax, de Sant Efreem, etc. (els textos dels autors que escrivien en grec o siríac hi són en la versió llatina); a més d'aquestes edicions venecianes, enlestides als obradors de la Tipografia Balleoniana, (en aquell moment una de les més modernes i apreciades), hi havia textos de Sant Lleó el Gran, Orígenes, Sant Gregori de Nissa, les Cartes de Sant Policarp d'Èsmirna i Sant Ignasi d'Antioquia, el *Ethimologicarum Liber* de Sant Isidor de Sevilla, els comentaris a l'Escriptura i Història Eclesiàstica d'Eusebi de Cesarea, etc.

10. Aquests catàlegs són: *Repertorio de los Libros contenidos en esta Librería de Santa Madrona. Convento de Menores Capuchinos, compuesto en el año 1758* (BUB, Ms 1502); *Repertorio de los Libros cotenidos en esta Librería de Capuchinos de Santa Eulalia de Sarriá, compuesto en el año 1762* (BUB, Ms 1503); *Index Librorum omnium, qui in Capuccinorum Vicen[cis] Conventus continetur [...] elaborati sub Anno 1753* (B.E. Vic, s.c.); *Catálogo General de la Biblioteca del Convento de Padres Capuchinos de Arenys de Mar, [Año] 1903*. (APCC, dep., s.c.)

Una altre de les matèries que abundava en aquestes biblioteques era la teologia i filosofia, amb autors de la família franciscana, però no pas exclusivament: la *Summa Theologiae* d'Alexandre d'Hales (mestre de St. Bonaventura a París), les obres de Sant Bonaventura i de Duns Escot, *Opera diversa* de Ramon Llull. Sorprenentment, també hi ha la *Theologia Naturalis, sive Liber creaturarum*, de Sibiuda, obra que ja apunta a la modernitat, per la qual cosa suscità l'interès d'humanistes com Picco della Mirandola, fou molt estudiada per Pascal i traduïda per Montaigne. D'autors escolàstics no franciscans hi ha, òbviament, el *Liber Sententiarum* de Pere Llombard i la més famosa de les obres de l'abat calabrès Joaquim de Fiore (de gran inidència en els moviments espirituals del franciscanisme d'influx joaquimita), la *Concordia Novi ac Veteris Testamenti*, junt amb el comentari *In Apocalipsim*. Foren força apreciades, pels caputxins catalans, les obres dels teòlegs victorins de París principalment Hug i Ricard de Sant Víctor i, també els escrits de Rupert de Deutz; el *Rationale Divinarum Officiorum* de Durand de Mende. Com referència curiosa, esmentem que aquests catàlegs registren les *Opera omnia* de «Averroes Cordubense», i el *Tractatus de Mundo et Sphaera*, d'Higinius Astronomus.

Sant Tomàs d'Aquino, tot i el bonaventurianisme dels frares catalans, fou un autor molt usat en els escolasticats caputxins, per la seva claretat expositiva i, per això, després de l'ocupació napoleònica, el bibliotecari, en una nota al marge del catàleg, lamentava que «*muy pocos volúmenes han quedado de este varón de Dios*», tot referint-se al Doctor Angèlic, de qui els caputxins catalans, llegien amb fruïció, la *Catena Aurea* i la *Summa Theologica*. A la biblioteca hi havia també d'altres Summes teològiques i filosòfiques: la *Summa Angèlica* del menor franciscà Àngel de Clavasio i la *Summa Philosophiae* d'Albert Magne (mestre de Tomàs d'Aquino a Colònia i París). A més dels vells mestres medievals, els caputxins de Catalunya, havien anat incorporant els nous teòlegs dels temps moderns, principalment el Doctor Eximi, Francisco Suárez, de la Companyia de Jesús, autor molt valorat per alguns dels lectors divuitescos, tant de filosofia com de teologia. Els catàlegs recullen els diversos volums del *Cursus Moralis* dels «salmanticenses». També hi ha textos de Diego Pérez de Valdivia (deixeble directe de Sant Joan d'Àvila, i gran amic dels caputxins i carmelites descalços barcelonins de la primera generació), els comentaris a les obres de l'Aquinate, de Tomàs de Vio (el cardenal Gaictà), el *De controversiis fidei* del cardenal Bellarmino, *De natura et de Gratia* de

Domingo Soto i obres del P. Luis de Molina (preclars exponents de les controvèrsies sobre la gràcia). *La Theologia Universa* del caputxí Tomàs de Charmes que fou el text preferit dels caputxins de finals del XVIII (i bona part del XIX), la *Theologia Christiana* del dominicà Daniel Concina (de gran incidència entre els menors caputxins), *De locis Theologicis* de Melchor Cano, el *Cursus Philosophicus* del caputxí català Jacint d'Olp; la *Filosofia Cristiana* del caputxí antijansenista Zacaries de Lisieux; la *Theologia Sancti Thomae* del P. Billuart, etc.

A les prestatgeries de les «lliberies» conventuals caputxines no hi podien pas mancar els autors destinats a promoure la vida espiritual. De fet aquests textos eren els més recomanats des de les Constitucions de l'Orde, i en els catàlegs examinats hi trobem, molt abundantment, obres d'espiritualitat, tant de l'època medieval, (com la famosa *Vita Jesu-Christi* de Ladulf de Saxònia), com també dels principals autors de la «*devotio moderna*» Tomàs de Kempis, amb la seva famosa *De imitatione Christi*, i el *De contemptus mundi*, sobre el menyspreu del món (d'autor anònim); o bé l'*Exercitatorium Vitae Spirituale*, de l'abat montserratí García de Cisneros]; d'autors humanistes com Fray Luis de León, amb l'obra *De los nombres de Cristo*, les obres del també agustiniaà Alonso de Orozco, i la *Preparatio ad mortem*, sobre el ben morir, d'Erasme de Rotterdam. A aquestes biblioteques hi figuraven, força quantitativament, els nous autors de l'espiritualitat renovada (com fray Luis de Granada –dominicà–, les obres de Sant Francesc de Sales, l'espiritualitat del qual quallà molt bé entre els caputxins catalans, junt amb les obres del caputxí francès Ambròs de Lombez, especialment el seu *Tratado de Paz interior*. Hi havia, òbviament, obres d'altres autors caputxins, com Bernardí de Balvano, amb el seu *Specchio di orazione*; la *Pràctica de l'oració mental* de Maties Bellintani de Saló; o el llegidíssim llibretó titulat *El capuchino retirado* de Gaietà de Bèrgam, el més clàssic dels llibres de l'espiritualitat caputxina. També formaven un contingent important obres espirituals dels menors reformats hispans (com és, per exemple, l'*Arte para servir a Dios* d'Alfonso de Madrid; la *Lucha espiritual*, de Juan de los Àngeles; l'*Abecedario espiritual*, de Francisco de Osuna i el *Tratado de la oración i meditación* de Sant Pere d'Alcàntara, aquests dos darrers de gran incidència en l'espiritualitat de Santa Teresa de Jesús). Un bloc important està constituït per l'espiritualitat contrareformista, de la qual destaquen els *Exercitia* de Sant Ignasi de Loiola; el *Manual de Exercicios Espirituales*

del jesuïta Tomàs de Villacastín; el *Combate Espiritual* del teatí Lorenzo Scupoli; el *De Sacrificio Misae*, del Cardenal Bona; i els catecismes tridentins de Ripalda i Simeón de Guinda. Hi ha obres estrictament contemplatives, escrites per les grans figures de la història de l'espiritualitat: Ruysbroek, Tauler, els *Dialogici mistici* de Santa Caterina de Siena; les obres de Santa Teresa de Jesús i Sant Joan de la Creu; els tractats espirituals de la religiosa dominica barcelonina Sor Hipòlita de Rocabertí, de gran acollida i acceptació durant el segle XVIII, així com la divulgada obra de la M. Àgreda: *Mística ciudad de Dios*. D'altres obres més modernes també figuren als catàlegs, com el *Directorio Ascético* del P. Scaramelli; el *Flos Sanctorum* de Rivadeneyra i el de Villegas (curiosament no s'hi troba però, la *Legenda Àurea* medieval de Jaume de Voràgine); hi ha les *Meditaciones* del P. Lapuente, el *Exercicios de Perfección* d'Alonso Rodríguez; la *Vida interior* escrita pel Venerable Palafox (antijesuïta), etc. De l'edició dels *Opuscula* de Sant Francesc d'Assís, preparats per Lucas Wadding, només se'n registra un exemplar a l'antiga biblioteca del Desert de Sarrià, la qual cosa no deixa de ser sorprenent.

Un nou grup temàtic el configuren els canonistes i moralistes que hem pogut detectar en aquets catàlegs; autors de gran incidència i freqüentment consultats pels confessors, d'ací que hi abundin obres com la *Summa Moralis* i *Questiones Regulares sobre la Regla*, del caputxí Leandre de Múrcia; les *Consultas Morales* i *Encyclopedia Moral* del també caputxí Martín de Torrecilla; el *Tribunalis confessoriorum* del dominic Wigant, les *Quaestiones Regulares* del minorita franciscà P. Rodríguez; les obres del Dr. Martín Navarro Azpilcueta; la *Catena Moralis* del caputxí català Feliu de Cabrera; el *Directorio Moral* de Echarri; la *Summa Conciliorum* de Bartolomé de Carranza; les famoses *Resolutiones Morales* del P. Diana; la *Theologia Moralis* de Claudi la Croix; la *Summula confessionalis* d'Antoní de Florència; el *Enchiridion Confessorum*, d'Aleix Boixadors, confessor de les primeres caputxines de Catalunya i fundador del monestir de Múrcia, junt amb la Beata Maria-Àngela Astorch; la *Práctica del Confessionario* del caputxí Jaime de Corella; i obres més específicament canòniques com, les Decretals de Gregori IX; les *Questiones Criminales* de Lluís de Peguera; el *De iure ecclesiastico universale* del lusità Barbosa o el *Ius canonicum Universum*, del regalista van Espen.

Els textos i comentaris de la Sagrada Escripura tenien una peculiar importància a les biblioteques dels framenors caputxins, car havien de

servir als predicadors per construir els sermons segons les disposicions de Sant Francesc, expressades a la Regla: brevetat de paraula, solidesa i fidelitat a l'Escriptura. A les biblioteques caputxines del divuit hi trobem registrat un *Novum Testamentum Graece*, amb el text llatí de la Vulgata, edició preparada per Arias Montano; i pel que fa a la introducció a l'estudi de la Bíblia seguien al jesuïta J. Tirini, i la *Introduction a l'Écriture Sainte* del P. Lamy (Lyon, 1720), el *Dictionarium Biblicum* d'A. Calmet, i la *Bible de Vence (Bible en Latin et en Français, avec notes littérales)*, (París-Avinyó, 1767). Al llarg del segle XVIII se seguí utilitzant la *Glossa, seu postillae Sacrae Scripturae*, del franciscà conventual Nicolau de Lyra. Pel que fa als comentaris, els més seguits eren els del Cardenal Toletó, els de J. Pineda, els de Sylveira i, sobretot, els de Corneli de Lapide, i de Dionís el Cartoixà. També s'usava l'*Eludicatio in omnes Psalmos* del caputxí F. Tittelman i el comentari als Salms de Robert Bellarmino; els comentaris als profetes i a Sant Pau, d'Arias Montano, i al profeta Jeremies del cartoixà Andreu Capella o Capilla. Al costat dels comentaris bíblics, els predicadors disposaven d'un bon fons homilètic per a construir acuradament llurs prèdiques. Els noms que més es repeteixen en els catàlegs són alguns autors medievals com Antoni de Pàdua i Bernardí de Siena (franciscans) i Jaume de Voràgine i Vicenç Ferrer (dominics); autors del franciscanisme hispà com Diego Murillo, Diego de Estella amb el seu *Modus concionandi*, o les *Homiliae Catholicae* de Joan de Cartagena; així com els sermons dels més reputats predicadors caputxins: Bonaventura Barberini de Ferrara, Serafí de Vicenza; edicions de sermons dels més grans predicadors de la Companyia de Jesús: Saverio Vanalesti, Claudi de la Colombière (de gran influx en la predicació caputxina al Sagrat Cor de Jesús), Pedro de Calatayud, el P. Segneri (principalment la seva *Quaresma*), que tant incidí en la renovació de la predicació hispana del divuit, i molt llegit pels caputxins catalans, fins a tal extrem que, en un dels catàlegs examinats hi ha una nota que diu "las obras de este autor están muy truncadas y faltan muchos volúmenes", car sovint sense fer cas de «l'excomunió reservada», instaurada l'any 1724 pel Romà Pontífex¹¹, els predicadors en feien cas omís i s'enduien llibres per a usar-los durant les llargues temporades, quan estaven fora del convent

11. A moltes biblioteques eclesiàstiques de l'època hi solia haver penjat el text de la butlla d'excomunió, que deia així mateix: «Hay Excomunió reservada a Su Santidad contra qualesquiera personas, que quitaren, distraxeren, o de otro qualquier modo enagenaren algun Libro, pergamino, o papel de esta Biliotheca, sin que puedan ser absueltas hasta que esté perfectamente reintegrada».

predicant quaresmes i missions populars. A finals del segle XVIII, comencen d'abundar obres i versions dels més famosos predicadors de França: Bossuet, Massillon, Neuville, Flechier, Bourdaloue, Beauvois, etc.

Finalment donem el contingut de les obres literàries i històriques que hi havia a l'època; junt amb les publicacions dels «novatores». Una de les obres literàries, més apreciades, era el *Vergel de las Plantas Divinas*, que escriví el P. Arcàngel d'Alarcón de Tordesillas (fundador de la Província de Caputxins de Catalunya); el *Guzmán de Alfarache*, el *Quixot* de Cervantes; el *Criticón* de Gracián, etc. Pel que fa a les obres històriques, hem vist registrats volums referits a temes d'història del Principat: la *Història de Poblet* de Finestres, la *Història de Montserrat* de Serra Postius; la història de Manresa i la de Girona de Roig i Jalpí; la història de *La expedición de catalanes contra griegos y turcos*, de Moncada; els *Anales de Cataluña* de Narcís Feliu de la Peña; obres d'àmbit més general o hispànic com els *Anales de Aragón* de Zurita; també *El Orinoco Ilustrado*, de Gumilla; l'*España Sagrada* del P. Flórez; la *Historia de España* del P. Mariana; el *Cronicon Eutrandi, sive Luitprandi*; els *Annales Ecclesiastici* de Cèsar Baronio i, d'història franciscana: les cròniques del P. Marcos de Lisboa; els annals de l'Orde caputxí de Zacaries Boverio; la *Crònica Seràfica* de Catalunya del P. Coll i del P. Marca, etc.

Ran les disposicions del P. Serafi de Capricolle de l'any 1757, les biblioteques caputxines s'anaven nodrint d'obres escrites pels «novatores», a fi de conèixer la seva doctrina, poder-la refutar i, també, servir-se de llurs aportacions positives des d'un tarannà, marcadament, eclèctic. Al catàleg de la Biblioteca de Santa Madrona hi hem trobat aquest seguit d'obres científiques: l'*Ensayo de la Electricidad de los cuerpos*, de Nollet; el *Theatro de los instrumentos y figuras matemáticas y mecánicas* de Diego Berson; els *Elementa Chymicae* de Tessari; *El Universo enigmático* del Marquès de Caracciolo i, del mateix autor, *Viaje de la razón por Europa*. Els autors de la renovació de la filosofia registrats són: A. Goudin, amb la seva *Philosophia Tomistica*, i, òbviament, el *Philosophiae Cursus* del P. Villalpando ¹², i el *Verdadero método de*

12. Sobre el P. Villalpando Vg. l'excel·lent estudi de GERMAN ZAMORA, *Universidad y Filosofía Moderna en la España Ilustrada. Labor reformista de Francisco de Villalpando, 1740-1797* (Roma 1989) i, pel que fa la incidència a Catalunya hom pot mirar: VALENTÍ SERRA de MANRESA: «Els caputxins de Catalunya i la renovació filosòfica del segle XVIII. Notícia de dos manuscrits inèdits pel Curs de Filosofia de Francisco de Villalpando», a *Analecta Sacra Tarraconensia* 67/2 (1994), p. 179-190.

estudiar del P. Barbadiño (també amb les obres que hi polemitzaren com el *Desagravio de los autores que ofende el Barbadiño*, a càrrec del P. Codorniu. Pel que fa als autors de la il·lustració hispana, hi ha *Cartas Morales* de Gregori Mayans; el *Theatro Crítico* amb les *Cartas Eruditas* de Feyjoo (amb les obres que polemitzaren amb Feyjoo); la *Història Crítica de España*, de Masdéu; «el llibre del Prior» de Miquel Agustí titulat: *De agricultura, sive casa rústica y pastoril*, els *Elementos de Geometría*, de Cerdà. També, d'aquesta mateixa època, hem d'incloure-hi els autors hispans que renovaren la predicació: Armanyà, Bocanegra, Climent, Amat, els sermons impresos dels quals figuren als catàlegs examinats.

Amb l'edificació del convent de Santa Madrona a la rambla barcelonina, després de la Guerra de Successió, s'hi traslladà el fons bibliogràfic del convent de Montcalvari, enderrocat ran el setge de Barcelona, i s'inaugurà una nova biblioteca¹³; poc després es rebia la donació de la Biblioteca particular del Sr. Bartomeu Minguell (segurament oficial de la marina); es conserva l'inventari dels llibres que cedí als caputxins¹⁴, però no hi consta la data de la donació. Aquest inventari està contingut en el segon volum de la *Miscel·lània Santa Madrona*, que aplega documentació dels anys 1698 a 1737, la qual cosa vol dir que la donació del Sr. Minguell fou realitzada abans de l'any 1758 en què es redactà el catàleg general de la Biblioteca car, aquest ja hi incorpora obres del *Indice de los libros de Bartolomé Minguell*. Seguidament donem el títol de les principals obres que Bartomeu Minguell regalà als caputxins (algunes ja s'han esmentat més amunt, pel fet d'aparèixer, també, a catàlegs d'altres biblioteques conventuals d'època), on hi dominen els llibres històrics, literaris, espirituals i científics: les *Espistolae* de Ciceró i Sèneca; obres de Virgili; les obres mèdiques de Gal·lè; la nova física de Rosselli; la lògica i la física del Dr. Piquer; el *Viaje al Mundo de Descartes* de Gabriel Daniel; *El Orinoco Ilustrado* del P. Gumilla; l'*Aritmética Ilustrada* de Corachán; la *Náutica y Arquitectura Naval* de Clariana i, també del mateix autor, l'*Arte de navegar*; la *Trigonometría náutica* de Cedillo; l'*Electricidad del Abate Nollet*; la *Cosmografía del Mundo*, de Jesse; i

13. Vg. BASILI de RUBÍ: *Els Caputxins a la Barcelona del segle XVIII*, (Barcelona 1984) p. 628-632.

14. Vegeu-ne el llistat a *Miscel·lània Santa Madrona*, vol. II, f. 583 ss.: «Indice de los libros de Bartolomé Minguell», (APCC, *Convents*: Sig. A-2-17).

obres pròpies dels personatges dels estaments nobles i militars: l'*Arte de danzar a la francesa*, *Arte de Cocina*, i d'altres obres curioses com aquesta: *Arte para enseñar a hablar a los mudos*. La resta de llibres són purament històrics (com la *Historia de las Guerras Civiles de Francia*, de Dávila; la *Historia del Reyno de Luis XIV*, de Limiers, o la *Historia de España* de Mariana); literaris (com les «Aventuras de Telémaco» o la «Historia de Don Quixote de la Mancha», de Cervantes) o històrico-espirituals com la *Vida de la Madre de Dios*, de la M. Ágreda, o el *Flos Sanctorum* de Villegas.

El catàleg de la Biblioteca del convent de caputxins de Vic ofereix algunes particularitats que ja suggerí Mn. Gros quan en féu la descripció arxivística, ran la seva descoberta¹⁵, i que a causa de la seva singularitat, ara explicitem. En primer lloc hi trobem registrat el *Cursus Theologicus* de Joan de Sant Tomàs; les *Quaestiones in Logicam*, de Duns Scot; les obres de Dionís l'Aeropagita; la *Summa Fidei Orthodoxae* de Dionís el cartoixà; els comentaris a les «Sentències» per Gabriel Biel; les *Institutiones Linguae Hebraicae* de Robert Bellarmino; pel que fa als comentaris a l'Esclatpura, hi ha les *Paraphasis in Epistolas Apostolicas*, d'Erasmus de Rotterdam; i els *Commentaria in Evangeliiis*, i les *Paraphasis in Psalmos* de Corneli Jansen; els sermons de Jaume de Voràgine (o de Varazze), de Sant Antoni de Pàdua, de Sant Pere Crisòleg, de Jeroni Savoranola, de Diego Baeza, etc. D'obres històriques destaquem la *Història Escolàstica* de Pere Comestor. Com a curiositats bibliogràfiques de la biblioteca vigatana, esmentem: la *Vita Christi* manuscrita de Francesc Fliximenis; les obres d'Ausiàs March, el *Llibre anomenat fr. Anselm*, d'Anselm Turmeda, i l'obra antifeminista *Maellus Maleficarum* de Joannes Nider.

Tots aquests fons bibliogràfics continguts en els catàlegs que hem examinat, en la seva major part, foren requisats durant la desamortització i exclaustració de 1835. Els llibres de Santa Madrona, Santa Eulàlia de Sarrià i Manresa, anaren a parar a la Biblioteca Universitària de Barcelona, junt amb els fons incautats d'altres cases religioses¹⁶; tanmateix, ja durant la invasió napoleònica, també, les «llibrerries» conven-

15. Vg. MIQUEL DELS SANTS GROS: «La Biblioteca dels Caputxins de Vic» a *Estudios Franciscanos* 87 (1986) 947-951.

16. Vg. el Ms 1522 de la BUB: *Borrador de Inventario de los Libros y demás recogido de los conventos de la Provincia de Barcelona, después de la supresión en 1835*. Dels caputxins de S[abadell] es recolliren 395 llibres, dels de Manresa 351, de Sarrià 3302 i de Santa Madrona 5.395.

tuals dels caputxins de Catalunya sofrien alguns expolis d'importància, tot i les precaucions preses pels religiosos. Així ho explica el bibliotecari de Santa Madrona:

«Entraron los Franceses en Cataluña por el mes de febrero de 1808, y a Barcelona a los 13 de Noviembre de 1809. Se apoderaron y sellaron las puertas de las Librerías de todos los conventos y se llevaron las llaves sin poder entrar los Religiosos [...], pero nosotros ya habíamos sacado las obras más excellentes, más útiles y más necesarias, pero no obstante quedaba la Librería bien ocupada, y como no hallaron el Indice, no pudieron saber las obras magistrales y buenas que había las que, gracias a Dios, se salvaron de sus manos. Pero de las obras magistrales, y de otros volumenes que teníamos retirados[...] afuera repartidos en casas de buenos seglares, se nos han restituido, y se ha formado la Librería en el estado en que está. De mil ciento treinta y tres volumenes en folio que había en esta Librería en el Indice ordenado en el año 1758 faltan, después del saqueo, más de seiscientos, sin contar en el número de mil ciento treinta y tres, los Bolandos, los Baronios ni la Colección de Bulas Pontificias»¹⁷

Malgrat les precaucions la Biblioteca fou força delmada, i algunes col·leccions «in folio» es desaparellaren. Quan s'esdevingué l'exclaustració de 1835, un grup de religiosos salvà les obres més apreciades (especialment les fonts patristiques, franciscanes i comentaris a l'Esclatpura), les quals foren reagrupades, de les distintes procedències conventuals, a la Biblioteca del primer convent caputxí restaurat, l'any 1863, a Arenys de Mar. Els títols i autors, que hem esmentat ací, hom pot localitzar-los als fons antics de la Biblioteca Universitària de Barcelona i Biblioteca Provincial dels Caputxins de Catalunya (a Sarrià), principal-

17. *Estado de la Librería de este Convento de Santa Madrona de Padres Capuchinos, después de la Invasión de los Franceses*, a BUB, Ms 1709.ff. 1-6 Quan diu «Bolandos, Baronios y Colección de Bulas», vol dir la col·lecció *Acta Sanctorum* dels «Bolandistes», agrupació d'eclesiàstics (principalment de la Companyia de Jesús), que es dedicaren a depurar i publicar críticament les vides dels sants dins la col·lecció *Acta Sanctorum* (Anvers 1643-1670), 50 vols. in fol. (i amb diverses edicions posteriors), que començà a dirigir el P. J. van Boland (1596-1665); els *Annales Ecclesiastici* de Cèsar Baronio, [publicats a Roma entre 1588 i 1607, i amb diverses reedicions] i, finalment, vol dir la col·lecció *Bullarium Romanum*, (seu novissima collection apostolicarum constitutionum et autographis, quae in secrettiori Vaticano aliisque Sedis Apostolicae Scrinis asservatur), publicada a Roma entre 1754-1762, on s'aplega la documentació dels papes Lleó I a Benet XIV.

ment, i també a la Biblioteca conventual d'Arenys de Mar, biblioteca Hispano-Caputxina (també al convent de Sarrià), i Biblioteca Episcopal de Vic. Amb aquestes precisions, sobre l'actual ubicació dels llibres usats pels caputxins catalans de la divuitena centúria, acabem aquesta breu nota històrica a propòsit de les biblioteques dels frares caputxins a la Catalunya setcentista.